

Аскерына, Баброва, Барысенкі, Бычыха, Васькіна, Ваўкова, Жукава, Зайкава, Канавалава, Кошкіна, Краўцова, Кузьміно, Лукашова, Маісеева, Маісеенкі, Марозава, Марчанкі, Мядзведзева, Осіпава, Пазнякова, Раманава, Саўчанкі, Севасцеенкі, Тарасава, Філімонава, Фралова, Юрава, Янава і інш. На Віцебшчыне гэты паказчык дасягае 21% [1, с. 167]. Групу адантрапанімных айконімаў Гарадоччыны складаюць назвы, што ўзыходзяць у большасці да кананічных уласных імёнаў і іх варыянтаў *Аляксей, Васіль, Маісей, Міхаіл, Пётр, Раман, Юрый* і г.д.; славянскіх і дахрысціянскіх імёнаў *Ждан, Пазняк; Бабёр, Бык, Воўк, Жук, Заяц, Мароз, Мядзведзь*; этнонімаў *ліцвін, немец*; а таксама ад назваў асоб па прафесіі, роду дзейнасці: *каваль, канавал, кравец, дудар* і інш.

Трэцюю нешматлікую семантычную групу айконімаў складаюць намінацыі, асновы якіх узыходзяць да назваў водных аб'ектаў (каля 5%). На тэрыторыі Беларускага Паазер'я налічваецца вялікая колькасць водных аб'ектаў, якія адлюстроўваюцца ў айконімах. Утвараюцца такія намінацыі альбо пры дапамозе фарманта, альбо лексіка-семантычным спосабам, пры якім гідронім без структурных змяненняў выкарыстоўваецца ў якасці назвы населенага пункта. На даследаванай тэрыторыі водныя айконімы прадстаўлены наступнымі прыкладамі: *в. Белае ← воз. Белае, в. Верына ← воз. Верына, в. Вымна ← воз. Вымна, г.п. Езярышча ← воз. Езярышча, г.п. Обаль ← р. Обаль* і г.д.

Заклучэнне. Такім чынам, назвы населеных пунктаў з'яўляюцца транслятарамі гістарычных падзей, сацыяльнага жыцця, матэрыяльнай і духоўнай спадчыны чалавека. Аналізуючы лексіка-семантычныя асаблівасці айканімічнай сістэмы Гарадоцкага рэгіёна, можна сцвярджаць, што асноўным спосабам матывавання намінацый з'яўляюцца апелятывы, якія ўказваюць на сувязь з характарам мясцовасці, ландшафту, сувязь з жывёльным і раслінным светам. Адантрапанімныя айконімы Гарадоцкага раёна вылучаюцца разнастайнымі словаўтваральнымі асновамі, якія ўключаюць у свой склад як кананічныя, так і старажытнаславянскія імёны, этнонімы, мянушкі. Пераважная большасць адгідронімных айконімаў утворана ад назваў азёр.

1. Генкин, В.М. Третий этап формирования топонимии Витебщины / В.М. Генкин // Наука – образованию, производству, экономике : материалы 74-й Региональной научно-практической конференции преподавателей, научных сотрудников и аспирантов, Витебск, 18 февраля 2022 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Е.Я. Аршанский (гл. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2022. – С. 166 – 167. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/31537> (дата обращения: 28.01.2024).

2. Жучкевич, В.А. Краткий топонимический словарь Белоруссии / В.А. Жучкевич. – Мн., 1974. – 254 с.

НЕАЛАГІЗМЫ, ЗВЯЗАНЫЯ СА СФЕРАЙ ІНФАРМАЦЫЙНЫХ ТЭХНАЛОГІЙ, У СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

В.Э. Зіманскі
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Лексіка з'яўляецца самай дынамічнай часткай любой мовы, а найбольш яркім сведчаннем развіцця мовы з'яўляецца яе здольнасць узбагачаць свой слоўнікавы склад новымі адзінкамі. Як сцвярджаюць даследчыкі, “3–4 месяцы даюць звыш чатырох тысяч новаўтварэнняў кожны год” [1, с. 36].

XXI стагоддзе называюць стагоддзем неалагізмаў. Для таго, каб заставацца чалавекам, які адпавядае часу, каб не адставаць ад развіцця цывілізацыі, разумець мову сродкаў масавай інфармацыі, неабходна знаёміцца з новымі словамі, якія пастаянна з'яўляюцца ў мове, дэманструючы тым самым яе невычэрпныя магчымасці [2, 3]. У наш час, у перыяд імклівага развіцця навукі і тэхнікі, пашырэння міжкультурных кантактаў, значных сацыяльна-палітычных пераўтварэнняў, шырокае ўкараненне інфармацыйных тэхналогій у розныя сферы чалавечай дзейнасці прывяло да актыўнага

папаўнення лексікі, звязанай з інфарматыкай і вылічальнай тэхнікай. Паўстае неабходнасць абазначэння новых прадметаў і з’яў, што са стабільным пастаянствам узнікаюць у сферы інфармацыйных тэхналогій. Вялікая колькасць неалагізмаў з’явілася у сувязі са стварэннем новых, раней не існуючых відаў інтэрнэт-рэсурсаў, інтэрнэт-пасад і інш. Таму даследаванне семантычных, структурна-словаўтваральных і стылістычна-функцыянальных асаблівасцей неалагізмаў, якія сваім паходжаннем звязаны са сферай інфармацыйных тэхналогій, іх тэарэтычнае асэнсаванне і класіфікацыя з’яўляецца ў дадзены перыяд актуальным.

Мэта працы – семантыка-стыліявая і структурна-словаўтваральная характарыстыка неалагізмаў, звязаных з інфармацыйнымі тэхналогіямі.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання паслужылі неаграфічныя выданні “Беларуска-рускія тлумачальны слоўнік новых слоў і новых значэнняў слоў” і “Слоўнік новых слоў беларускай мовы” (В.І. Уласевіч, Н.М. Даўгулевіч), беларуская перыёдыка. Падчас працы намі выкарыстоўваліся апісальна-аналітычны і статыстычны метады даследавання, а таксама метады кантэкстуальнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Аналіз неалагізмаў, змешчаных у названых лексікаграфічных выданнях, паказвае, што лексемы, звязаныя з інфармацыйнымі тэхналогіямі, складаюць найбольшую колькасць неалагізмаў. Гэтыя словы можна падзяліць на наступныя семантычныя падгрупы: 1) словы, якія маюць дачыненне да сусветнай павуціны, інтэрнэту (*блог, інэтыкет, сайт*); 2) словы, што абазначаюць разнастайныя электронныя рэаліі (*аватар, забяспячэнне, ікона*); 3) словы, што служаць для абазначэння асобы, пасады чалавека (*інтэрнэт-махляр, інтэрнэт-меламан, камп’ютаршыч, юзер, адмін, мадэр (мадэратар), праграміст*); 4) словы, звязаныя з інфармацыяй, працай з тэкстам (*ліст, пароль, постынг*); 5) словы, якія абазначаюць камп’ютар і яго структурныя элементы (*флэшка, манітор, сканер, сістэмнік, порт*); б) словы, што служаць для абазначэння іншых тэхнічных сродкаў (*букрыдар, мадэм, смартфон*).

Паводле спосабаў узнікнення новага значэння найбольш распаўсюджанымі групамі неалагізмаў з’яўляюцца лексічныя і семантычныя. Большасць неалагізмаў, якія ўзніклі за апошні час, – лексічныя з замежным каранем: *фрэндзіцца* (ад англ. *Friend* ‘сябар’), *пагамаць* (ад англ. *Game* ‘гульня’), *гаджэт* (ад англ. *gadget* ‘прыстасаванне’), *спам* (ад англ. *Spam* ‘масавая рассылка камерцыйнай, палітычнай і іншай рэкламы ці іншага віду паведамленняў асобам, якія не выказвалі жадання іх атрымліваць’).

Іншыя прыклады падобных неалагізмаў: *флуд* (ад англ. *flood* ‘паводка’) – размяшчэнне аднатыпнай інфармацыі на некалькіх галінах форуму або розных форумах, адной паўтаральнай фразы, сімвалаў, літар, слоў, аднолькавых графічных файлаў ці проста кароткіх паведамленняў на веб-форумах, у чатах, блогах. Асоба, якая распаўсюджвае флуд, у інтэрнэце называецца *флудар*. *Лагаць* ‘тармазіць, адчуваць затрымкі ў сувязі (ад англ. *lag* – ‘адставанне, затрымка, запазненне’). *Адмін* або *адмінсупрацоўнік* ‘чалавек, які адказвае за працу камп’ютарнай сеткі ў штатным рэжыме’); слова *мадэр (мадэратар)* ‘карыстальнік, які мае больш шырокія правы ў параўнанні са звычайнымі наведвальнікамі на грамадскіх сеткавых рэсурсах (чатах, форумах)’, ён мае права сціраць чужыя паведамленні, рэдагаваць іх, выдаляць старонкі карыстальнікаў. Распрацоўка новых тэхнічных сродкаў прывяла да ўзнікнення неалагізма *гаджэт* (так сучасныя карыстальнікі называюць арыгінальнае, нестандартнае тэхнічнае прыстасаванне). Сёння гаджэтам можна лічыць любы лічбавы прыбор, дастаткова невялікі, каб надзець на руку або падключыць да тэлефона. Яшчэ адным тэхнічным неалагізмам з’яўляецца слова *браўзар* ‘праграмае забяспячэнне для прагляду вэб-сайтаў, для запыту вэб-старонак’, або слова *інтэрфейс* (ад англ. *Interface*) ‘сукупнасць сродкаў, метадаў узаемадзеяння паміж элементамі сістэмы’. У залежнасці

ад кантэксту, лексема прымяняецца да асобнага элемента, напрыклад, *інтэрфейс элемента*. Дзякуючы шырокаму распаўсюджванню розных сацыяльных сетак з'явіліся такія выразы, як *зарэгацца* 'стварыць сваю уласную старонку на сайце, увесці сваё імя і пароль'; *зафрэндзіць* (*фрэндзіцца*, *расфрэндзіцца*) 'дадаваць карыстальнікаў у спіс сяброў, якія могуць праглядаць старонку аўтара'.

Да семантычных неалагізмаў можна аднесці словы, што ўзніклі на аснове пераасэнсавання першапачатковага значэння: *баян* (*байан*) 'паўторна апублікаваная інфармацыя (часта жарт) у той жа самай крыніцы (сайце, блогу і да т.п.)', *дошка* ці *клава* 'камп'ютарная клавіятура', *камень* 'цэнтральны працэсар', *думаць* 'гуляць у камп'ютарную гульні DOOM'.

Аналіз стылістычнай афарбоўкі "камп'ютарных" неалагізмаў дазволіў выдзеліць дзве буйныя групы наватвораў: стылістычна нейтральныя неалагізмы і неалагізмы, якія маюць зніжанае адценне значэння (галоўным чынам жарганізмы).

Большая частка прыведзеных вышэй прыкладаў неалагізмаў, якія належаць розным лексіка-семантычным групам, адносіцца да нейтральнай лексікі, г.зн. не нясе ў сабе эмацыянальна-экспрэсіўных ацэнак, названых імі з'яў, працэсаў і дзеянняў: *бяспровалачнік* 'лічбавы качэўнік, які працуе на бесправадным камп'ютары', *вітаман* 'чалавек, які не можа без віртуальнага', *вітанаўтыка* (пар. *касманаўтыка*) 'падарожжа, плаванне па віртуальным свеце', *інфанаўза* 'перапынак у патоку інфармацыі, адключэнне ад сеткі/камп'ютара', *сецебоязь*, *нетафобія* 'боязь электронных камунікацый, нежаданне падключацца да інтэрнэту', *сецявед* 'спецыяліст па электронных сетках і камунікацыях, даследчык інтэрнэта', *сецязнаўства* 'навука аб інтэрнэце, аб электронных сетках', *сецялаз* 'той, хто адшуквае рэдкія, незвычайныя маршруты ў інтэрнэце, авантурыст, які шукае прыгоды', *сецяход* 'пастаянны карыстальнік інтэрнэту, які праводзіць у ім шмат часу і ходзіць па пэўных маршрутах', *спіраль* (@) 'назва знака электроннай пошты' (замест грубаватага "сабака"), *геймер* 'чалавек, які іграе ў відэагульні' (спачатку геймерамі называлі тых, хто гуляе толькі ў ролевыя або ваенныя гульні).

Другая група неалагізмаў, наадварот, з'яўляецца стылістычна афарбаванай лексікай. Дадзеная група наватвораў прадстаўлена ў асноўным жарганізмамі, якія маюць ярка выяўленыя эмацыянальна-ацэначныя канатацыі: *баг*, *бага* (жаргоннае слова, якое звычайна абазначае памылку ў праграме або сістэме, якая выдае нечаканы або напавільны вынік), *бос* 'у камп'ютарных гульніх асабліва моцны праціўнік', *вамп'ютар* 'камп'ютар у адносінах да чалавека, які трапіў у камп'ютарную залежнасць', *вамп'ютарызацыя* 'распаўсюджванне камп'ютарнай залежнасці ў грамадстве', *вір* (скарачэнне ад *віртуальны* і адначасова аналаг слова *свет*) 'віртуальны свет, які валодае ўласцівасцямі рэальнага', *гуглік* 'інфармацыйная валюта', *журнэт* 'інтэрнэтнае выданне, у якім нерэгулярна абнаўляюцца старонкі', *чатнуты* 'які праводзіць у чатах увесь час', *эганетыка* 'падарожжа па інтэрнэце ў пошуках сябе самога', *элонім* 'электроннае імя, першая частка электроннага адраса да спіралі', *эля* (*элька*) 'электронная пошта' (ласкавае, гутарковае скарачэнне ад *электронная*), *вісець* 'пастаянна знаходзіцца на экране, на сайце, у апэратыўнай памяці; заставацца ў адным стане, не выконваючы ніякай працы і не адказваючы на ўвод', *гамовер* 'канец гульні', *жалеза* 'камп'ютар', *клікаць* 'навадзіць курсор на аб'ект', *смайлік* (англ. *усмешка*) 'стылізаваная графічная выява чалавека, які ўсміхаецца' (традыцыйна малюецца ў выглядзе жоўтага круга з дзвюма чорнымі кропкамі, якія прадстаўляюць вочы, і чорнай дугой, якая сімвалізуе рот), *конты* – кантакты, *фрэндзіцца* – дадаваць у сябры, *нуб* – навічок, *лол* 'вельмі смешна', *імха* 'па маім сціплым меркаванні' і інш.

Заклучэнне. Такім чынам, інфармацыйныя тэхналогіі, інтэрнэт з'яўляюцца багатымі крыніцамі ўзнікнення неалагізмаў і валодаюць сваёй асаблівай спецыфікай,

якая, бяспрэчна, уплывае на літаратурную мову. Асноўным спосабам узбагачэння лексічнага складу новымі словамі, звязанымі сваім паходжаннем са сферай інфармацыйных тэхналогій, з'яўляюцца словаўтварэнне і запазычванне (у асноўным з англійскай мовы). Адною з характэрных асаблівасцей сучасных моўных працэсаў з'яўляецца павелічэнне колькасці семантычных неалагізмаў – новых значэнняў вядомых слоў як спрадвечна беларускіх, так і запазычаных. Акрамя знешніх умоў, якія садзейнічаюць запазычванню, выдзяляюцца і ўнутрымоўныя фактары: 1) адсутнасць у роднай мове эквівалентнага слова або паняцця (*сайт, сканер*); 2) тэндэнцыя да выкарыстання запазычанага лексемы замест апісальнага звароту (*капірайт* замест *аўтарскае права*; *ноўтбук* замест *партатыўны камп'ютар*); 3) імкненне да павышэння і захавання камунікатыўнай выразнасці лексічнай адзінкі і патрэба ў дэталізацыі адпаведнага значэння (*геймер* замест *ігрок у камп'ютарнай гульні*); 4) тэндэнцыя да экспрэсіўнасці, якая прыводзіць да з'яўлення іншамоўных стылістычных сінонімаў (*клава* замест *клавіатура*). Неабходнай ўмовай для трывалага замацавання іншамоўных слоў на новай глебе з'яўляецца іх фанетычная, графічная, граматычная і лексічная адаптацыя.

1. Котелова, Н.З. Избранные работы / Н.З. Котелова; Российская акад. наук, Ин-т лингвистических исслед. – Санкт-Петербург: Нестор-История, 2015. – 275 с.

2. Бабіч, Ю.М. Лексічныя інавацыі як сродак узбагачэння сінанімічных рэсурсаў мовы / Ю.М. Бабіч // Наука – образованию, производству, экономике : материалы XXI(68) Регион. науч.-практ. конференции преподавателей, науч. сотрудников и аспирантов, Витебск, 11-12 февраля 2016 г. : в 2 т. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2016. – Т. 1. – С. 103-104. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/7722>.

3. Зіманскі, В.Э. Крыніцы беларускай музычнай тэрміналогіі / В.Э. Зіманскі // Студзеньскія рэспубліканскія навуковыя чытанні "Жыццё, адданае слову" (памяці кандыдата філалагічных навук дацэнта Генадзя Антонавіча Арцямёнка) : матэрыялы рэспубліканскай навуковай канферэнцыі, Віцебск, 26 студзеня 2022 г. – Віцебск : ВДУ імя П.М.Машэрава, 2022. – С. 15–19. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/32525>.

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА «СЕМЬЯ» В РУССКОЙ И НЕМЕЦКОЙ ЯЗЫКОВЫХ КАРТИНАХ МИРА (НА МАТЕРИАЛЕ ПОСЛОВИЦ)

Ф.М. Кириллова

Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

Институт семьи в Республике Беларусь является основополагающим элементом стабильности и укрепления национальных интересов. Одной из важнейших задач куратора студенческой группы является формирование у студенческой молодежи представления о семье как об одном из основных институтов социализации. Именно в данной социальной группе зарождаются основы моральных и нравственных норм, ценностей, происходит передача от поколения к поколению знаний, жизненного опыта, образцов поведения.

Цель исследования – выявить и продемонстрировать фундаментальные многовековые ценности семейных отношений двух сопоставляемых лингвокультур, а также формирование ценностного отношения к семье и воспитанию детей.

Материал и методы. Материалом для нашего исследования послужили пословицы, служащие для вербального выражения концепта «семья» в русской и немецкой языковых картинах мира. В работе использовались метод сплошной выборки, описательно-аналитический и сравнительно-сопоставительный методы исследования фактического материала.

Результаты и их обсуждение. Язык является неотъемлемой частью культуры. Как справедливо отмечает В.А. Маслова, «культура народа вербализуется в языке, именно язык аккумулирует ключевые концепты культуры, транслируя их в знаковом воплощении – словах. Создаваемая языком модель мира есть субъективный образ объ-